

Бібліографічні посилання

1. Банковское дело / О.И. Лаврушин, Н.И. Мамонова и др.; Под ред. О.И. Лаврушина. – М.: Финансы и статистика, 2002. – С. 497;
2. Белов В. Денежные обязательства. – М.: АО "ЦентрЮрИнфоР", 2001. – С. 28;
3. Гроші та кредит: Підручн. / А.М. Мороз, М.Ф. Пуховкіна, М.І. Савлук та ін.; За загальн. ред. М.І. Савлук. – К., 2001. – С. 287;
4. Лагутін В.Д. Гроші та грошовий обіг: Навч. посіб. – 5-те вид., стер. – К.: Т-во „Знання”, ККО, 2003. – С. 187;
5. Положення про валютний контроль: Пост. Правління НБУ від 08.02.2000 р. №49 // Офіц. вісн. України. – 2000. – №14. – Ст. 573;
6. Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті: Закон України від 23.09.94 р. №185/94-ВР // Відом. ВРУ. – 1994. – №40. – Ст. 364.
7. *Хозяйственное право*: Учеб. / В.К. Мамутов, Г.Л. Знаменский, В.В. Хахулин и др.; Под ред. В.К. Мамутова – К.: Юринком Интер, 2002. – С. 19;

УДК 347.62(477)

В. І. Резникова

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ПРАВОВА ПРИРОДА ШЛЮБУ

Проанализированы разные точки зрения ученых на брак, а также понятие брака, определенное законом.

Ключевые слова: брак, семейный союз, брак-договор, брак-партнерство, признаки брака.

Проаналізовано погляди вчених на шлюб, а також поняття шлюбу, визначене законом.

Ключові слова: шлюб, сімейний союз, шлюб-договір, шлюб-партнерство, ознаки шлюбу.

The article analyzes the different perspectives of scientists to the marriage, as well as the concept of marriage as defined by law.

Keywords: marriage, family union, the marriage-contract, marriage, partnership, signs of marriage.

Останніми роками на теренах України різко змінилося ставлення до шлюбу як до однієї з підстав виникнення сім'ї. Все більше виникає причин, які загострюють проблеми сім'ї та шлюбу: це й тяжкий матеріальний стан багатьох сімей, і низький рівень морально-етичних якостей молодих

людей, які одружуються, створюючи сім'ю, недоброзичливе ставлення подружжя один до одного та до своїх дітей, пияцтво тощо.

На жаль сімейні конфлікти призводять до руйнації сім'ї, розірванню шлюбу. Сьогодні на 100 укладених шлюбів припадає 58 розлучень. Таким чином існує проблема правового характеру щодо збереження шлюбу як однієї з підстав виникнення сім'ї.

Проблемами шлюбно-сімейних відносин приділяли увагу такі вчені, як А. Белякова, З. Ромовська, В. Рясенцев, Г. Матвеев, О. Дзера, Л. Драгневич, Я. Шевченко, Ю. Червоний, М. Оридорога, В.П. Мироненко та ін.

Метою цієї статті є системний аналіз норм чинного сімейного законодавства та наукової літератури щодо визначення поняття шлюбу.

Звернемося до ст. 3 Сімейного кодексу України (далі СК), якою визначено, що сім'ю складають особи, що спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права й обов'язки. Сім'я створюється на підставі шлюбу, кровного споріднення, усиновлення та інших підставах, що не суперечать моральним засадам суспільства. Отже, шлюб є найважливішою передумовою виникнення сім'ї, основним способом її створення, її основою.

У попередньому сімейному законодавстві України не було визначення поняття шлюбу. Часом це призводило до неоднозначного тлумачення шлюбу навіть фахівцями. Проте чинний сімейний кодекс – це поняття визначає. Так, згідно зі ст. 21 СК України, шлюб – це зареєстрований у державних органах реєстрації актів цивільного стану сімейний союз жінки й чоловіка [6, ст.21].

На сьогодні у науці сімейного права існують різні визначення шлюбу.

Досить відоме визначення шлюбу як «союзу чоловіка і жінки з метою створення сім'ї». Таке загальне визначення, зазначають науковці, підкреслює специфічні й найбільш характерні риси постійного зв'язку осіб

різної статі. Для шлюбних відносин між чоловіком і жінкою характерним є стійкій зв'язок, міцний союз, метою якого є створення сім'ї. Так, В. Рясенцев визначає шлюб як укладений в установленому порядку із дотриманням вимог закону добровільний а рівноправний, у принципі довічний союз вільних чоловіка та жінки, спрямований на створення сім'ї, який породжує у них взаємні права та обов'язки [5, с. 67].

Узагальнюючи існуючі розробки вчених щодо визначення шлюбу Г. Матвеев дає таке поняття: «Шлюб – це вільний, рівноправний і в принципі довічний союз жінки та чоловіка, укладений із дотриманням порядку та умов, встановлених законом, що створює сім'ю і породжує між подружжям взаємні особисті і майнові права та обов'язки» [4, с.39]. Це союз, а не договір чи угода, вважають більшість науковців. Але, як побачимо далі, такий погляд не є єдиним.

Можна було б цілком погодитися з тими авторами, які головну мету шлюбу вбачають у продовженні людського роду, тобто у народженні й вихованні дітей. Так, М. Оридорога вважає, що шлюб - юридично визнана й заснована на любові духовна й фізична спільність чоловіка та жінки, яка забезпечує народження та виховання дітей [1, с.112]. І справді, у переважній більшості випадків шлюбні відносини виникають саме з цією метою. До того ж народження дітей, як правило, цементує шлюб, робить його більш міцним, стійким і щасливим. А. Белякова вважає, що шлюбом є довічний юридично оформлений добровільний і вільний союз чоловіка та жінки, спрямований на створення сім'ї, який породжує для них взаємні особисті й майнові права та обов'язки і має на меті народження й виховання дітей [1, с. 87]. Але ж не можна не звертати увагу на те, що в останні роки дуже багато сімейних пар не мають дітей не тому, що не бажають їх мати, а через фізіологічні проблеми, нездатність до дітонародження тощо. Крім того, не кожне подружжя взагалі бажає мати дітей. Отже, продовження людського роду в одних випадках може бути метою створення сім'ї, в інших – сім'я може створюватися зовсім з іншою метою.

Найпоширенішим можна вважати твердження, в якому шлюб розуміється як укладений у встановленому порядку із дотриманням вимог закону добровільний та рівноправний союз чоловіка й жінки, який спрямований на створення сім'ї, який породжує взаємні права та обов'язки.

Правовий зміст поняття «шлюб» розкривається через ознаки шлюбу, якими є :

- союз жінки й чоловіка, який знаходиться під захистом держави;
- вільний, моногамний (одношлюбний) союз;
- рівноправний союз жінки й чоловіка;
- союз, який потребує державної реєстрації в органах РАЦС.

Взаємна любов, моральна й матеріальна підтримка, спільне виховання дітей подружжям – характерними особливостями шлюбу. Дотримання правил моралі й правових норм у питаннях шлюбу та сім'ї є важливою й досить суттєвою вимогою, яку наше суспільство ставить до людей, що одружуються.

Досліджуючи правову природу шлюбу, деякі вчені на підставі світового досвіду, аналізу історичного розвитку сімейних відносин в Україні роблять висновок, що шлюб може розглядатися не тільки як союз, але й як угода, як партнерство.

Багатий історичний досвід України свідчить, що тут завжди існували єдині цінності сімейного життя, але шлюбно-сімейні звичаї були різноманітнішими й залежали від того, до складу яких держав належали землі України.

Так, шлюб в Україні упродовж XVI– XIX ст. укладався на основі договору (змовин) між двома сторонами: батьками й родичами молодого та батьками й родичами молодої. Свідками виступали довірені – сват чи сваха. Спочатку шлюбний договір укладався усно, а з XVII ст. набула поширення й письмова форма його закріплення, особливо якщо молодим у придане передавали землю [2, с. 41].

За умов патріархальних відносин участь молоді у вирішенні питання про одруження була незначною, адже в договорі йшлося не про любов молодих, а про майно, яке належало батькам. І лише при демократизації суспільства та егалітаризації (рівноправності членів сім'ї) зростає роль молоді у самостійному вирішенні питання про своє майбутнє. Особливість також полягає і в тому, що шлюб брали лише з односельцями або ж сусідами із ближніх поселень. Це пояснювалося соціально-економічними перевагами та бажанням бути знайомими із майбутніми родичами. При укладенні шлюбу рівність за соціальним станом відігравала важливу роль. Звичаєве право українців обмежувало укладення нерівних шлюбів, особливо між багатими та бідними.

Лиш інколи, з метою поліпшення матеріального стану, батьки силоміць віддавали дітей у заможну сім'ю, наслідком чого було приймацтво – поселення зятя в господарстві тестя. Історично в Україні існувало три види приймацтва:

- за волею батьків - в основі його було покладено меркантильний розрахунок батьків, через що приймак вважався чужим і якщо він мав залишити сім'ю, то з ним розраховувалися як з найманим робітником. Лише після 10 років спільного життя він отримував право на одержання певної частини майна;

- за бажанням – добровільне оселення зятя в родині тестя;

- за запрошенням – особливо був поширений у Київській, Полтавській областях, де приймак вважався ніби усиновленим і його прирівнювали у майнових правах до інших членів родини. Було характерним для сімей, у яких не було синів, або якщо сім'ю очолювала удовиця. Історія свідчить, що саме цей вид приймацтва схвалювався та поважався суспільством.

Своєрідність і самобутність розвитку України сприяли поширенню різноманітних видів шлюбу, але необхідно зазначити, що лише один вид

шлюбу був офіційно визнаним - це шлюб за згодою. Окрім шлюбу за згодою були поширені в Україні й інші види [2, с. 42].

Із XVI–XVIII ст. укладення шлюбу здійснювалося під контролем церкви, яка проголосила шлюб таїнством, і лише шляхом вінчання шлюб набував законності. Серед українців був поширений шлюб, укладений на основі договору та відзначений весільною обрядовістю. Шлюб із вінчанням, але без весілля вважався недійсним. На противагу втручанням церкви виник шлюб "на віру" – без вінчання, але із весіллям. Як правило, до таких шлюбів вдавалася біднота й ті, хто не мав згоди батьків. Крім того, існували шлюби "уводом" та "уходом".

В Америці найбільш поширеною концепцією укладення шлюбу до останнього часу була договірна концепція, в яку логічно вписувалася можливість встановлення договірного режиму майна подружжя.

Супротивники договірної концепції вважають, що шлюб – це статус, який дає можливість віднести певного суб'єкта до одружених людей.

Останнім часом набула поширення ідея, стосовно якої шлюб являє собою партнерство. У цій ідеї знаходить своє відображення рівність чоловіка та жінки у шлюбі.

На підставі історичного аналізу шлюбно-сімейних відносин світового досвіду Л. Драгневич вважає, що шлюб може бути і союзом, і договором, і партнерством: "Шлюб – це правова угода, різновид партнерства або ж добровільний союз між чоловіком і жінкою, заснований на взаємній згоді, почуттях любові, дружби, що юридично оформлений у державних органах з метою створення сім'ї, виховання дітей, внаслідок чого між подружжям встановлюються особливі шлюбні правовідносини" [2, с. 41]. У цьому визначенні поєднані всі особливості шлюбно-сімейних відносин. Але, на наш погляд, воно є дещо громіздким, тому ми пропонуємо ст. 21 СК України викласти таким чином:

Шлюбом є заснований на любові вільний, рівноправний союз чоловіка та жінки, направлений на створення сім'ї та зареєстрований в органі

реєстрації актів цивільного стану". Таке визначення не тільки підкреслює свободу укладення шлюбу, не тільки визначає рівні права чоловіка та жінки в союзі, але й акцентує головну увагу на те, що шлюб засновується на взаємній любові і направлений на досягнення основної мети – створення сім'ї.

Підводячи підсумки ми можемо зробити висновок, що на сьогодні не існує єдиного погляду на правову природу шлюбу. Усі три концепції, які розглядаються у теорії сімейного права, мають, на наш погляд, право на існування. Не викликає сумніву, що шлюб є однією з найважливіших підстав виникнення сім'ї – основної ячейки держави. Тому держава повинна створити необхідні умови для функціонування сім'ї як осередку відтворення населення.

Бібліографічні посилання

1. Белякова А., Ворожейкин Е.М. Советское семейное право: Учеб. - М.: Юрид. Лит., - 1974. – 304 с.
2. Драгневич Л. Сутність і ретроспектива становлення та розвитку шлюбно-сімейних відносин в Україні //Підприємництво, господарство і право. – 2002. – № 1.
3. Концепція демографічного розвитку на 2005-2015 роки, схвалена Розпорядженням Каб. Міністрів України від 8 жовт. 2004 р. № 724-р//Комп'ютерна нормативно-правова база. Нормативні Акти України.
4. Матвеев Г.К. Советское семейное право: – Учеб. - М.: Юрид. лит., –1974. – 240с.
5. Рясенцев В.А. Советское семейное право. – М.: Юрид. Лит., – 1982. – 256 с.
6. Сімейний кодекс України. – Х.: Одісей, 2010. – 104 с.

УДК 347.922 (477)

М. О. Резникова

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ РОЗГЛЯДУ ПОЗОВІВ НА КОРИСТЬ НЕВИЗНАЧЕНОГО КОЛА ОСІБ

**Досліджено проблемні питання розгляду в цивільному процесі
України позовів на користь невизначеного кола осіб.**